

(II, nos. 121 en 173), en het jeugdblad *Myosotis* (III, 204), dat het wellicht nooit verder heeft gebracht dan een aankondiging in het *Nieuwsblad voor den boekhandel* van 1856, en dat dus met recht ‘vergeet-me-nietje’ mag heten.¹⁴ Dit laatste kan dan weer niet gezegd worden van de periodieken die we nu in het bijzonder zullen nalopen: de destijds overbekende tijdschriften *Boekzaal* en *Waarheid in Liefde*.

Boekzaal

Toen de minister die voorlopig belast was met ‘de zaken der Hervormde en andere Eerediensten behalve den Roomsch-Katholicken’ op 1 juli 1816 bepaalde, dat de *Boekzaal* vanaf die maand *Boekzaal der Geleerde Wereld en Tijdschrift voor de Protestantse kerken in het Koninkrijk der Nederlanden* zou heten en dat het ‘maandwerk’ een uitgebreide, door hem tot in details omschreven, rubriek *Kerknieuws* zou bevatten, betekende dit in de eerste plaats dat het blad, dat in 1692 onder P. Rabus als *Boekzaal van Europe* van start was gegaan, voor de zesde keer gedeeltelijk van titel veranderde. Van december 1811 tot en met juni 1816 was het verschenen als *Boekzaal der geleerde wereld of Tijdschrift voor letterkundigen*.¹⁵ Inhoudelijk veranderde er niet zoveel; de *Boekzaal* had al sinds 1716 kerknieuws bevat. In provinciale kerkorden van de publieke kerk uit het begin van de negentiende eeuw treft men aanwijzingen voor hoe en door wie dat nieuws aangeleverd diende te worden.¹⁶ Naast de gewijzigde titel was daarom het belangrijkste verschil, dat nu niet langer de kerk, maar de overheid bepaalde hoe de berichtgeving diende te geschieden en dat niet alleen ten aanzien van het nieuws van de hervormden, maar ook ten aanzien van dat van de vroegere dissenters: remonstranten, (hersteld) evangelisch-luthersen en doopsgezinden.¹⁷

Dat door het besluit van de minister de aanduiding *Tijdschrift voor letterkundigen* verloren ging, was geen ramp. Onder Rabus was het blad op letterkundig gebied toonaangevend geweest, maar in de negentiende eeuw was er weinig meer over van die oude glorie. Potgieter had volkomen gelijk toen hij zich in 1834 aldus tot proponenten en dorpsdominees – volgens hem de vaste lezers van de *Boekzaal* – richtte: ‘Ik zoude immers uwen smaak oneer aandoen, of uwe toekomstige of tegenwoordige gemeente moeten beklagen, zoo gij een oog in de Boekbeschouwing of het Mengelwerk van dat Tijdschrift sloegt. *L’un vaut l’autre*, en onze Scholen, Akademiën en Kerken, zouden verre achter staan bij die onzer naburen, zoo hunne Leeraars even stationnair waren, als het Maandschrift, dat bij De Erven Onder de Linden, jaar uit jaar in, op hetzelfde graauwe papier, met dezelfde versletene letter, en denzelfden vermakelijken inhoud, zoo in rijm als onrijm, het licht ziet’.¹⁸

¹⁴ *Myosotis* is de Latijnse naam voor het vergeet-me-nietje.

¹⁵ De titel dateert, zoals ook is aangeduid in het *Verslag* van okt. 1850 (zie n.19), van dec. 1811 en niet, zoals in *BNPP* wordt vermeld, van 1812.

¹⁶ Zie bijv. *Utrechts Synodaal-Handboekje* (...), Utrecht 1803, 28v.; *Wetboek en kerken-orde* (...) voor de *Herformde(!) kerk in Vriesland* (...), Franeker 1806, 67.

¹⁷ De dispositie van 1 juli 1816 o.m. bij: C. Hooijer, *Kerkelijke Wetten voor de hervormden in het Koninkrijk der Nederlanden*, Zaltbommel 1846, 268-271; aldaar ook latere disposities aangaande de *Boekzaal*.

¹⁸ Citaat bij: Kees Thomasen, ‘Potgieter, de schrik van schrijvers en zettters’, in: *Nieuw Letterkundig Magazine* (...) 21 (2003), 37-40, m.n. 38.